

Lesnictví

na rozcestí, nebo na scestí?

České lesnictví v historických souvislostech

**VILÉM
PODRÁZSKÝ**

Lesnictví a lesní hospodářství se periodicky stává centrem pozornosti společnosti, a to zejména v okamžicích, když se vyskytne nějaký problém – větrná bouře s rozsáhlými polomy, partikulární zájmy na určitém území, povodně. Potom se kolem objeví spousta odborníků, někdy i vědců, kteří se snaží dané problémy často jednorázově řešit ráznými a zdánlivě jednoduchými a logickými opatřeními v sektoru. Situaci v oboru a kladnému mediálnímu obrazu lesnictví neprospívá ani spor podnikatelsko-politických uskupení o využití finančního potenciálu státního podniku Lesy České republiky. Tento spor nemá s odborným hospodařením v lesích již vůbec nic společného, ale je bohužel médiu prezentován jako klíčový problém odvětví.

Kořeny a tradice

Původ současného lesnictví lze sledovat po dvou liniích. Především to je tisíciletá tradice strážní a dozorové služby v lesích knížecích, královských a na velkých šlechtických majetcích. Myslivci, hajní a lovcí jsou jedním z kořenů vzniku lesnictví. Zmínky můžeme najít i v Maiestas Carolina císaře Karla IV. V moderní době, a zejména mimo Evropu, došlo k obnově této služby ve formě, kterou bychom mohli nejspíše nazvat „ranger“ – strážce a správce divočiny, popřípadě loveckých revírů. U nás je tento aspekt spojen se silným psychickým blokem a na podobných místech lze najít spíše správní úředníky s biologickým vzděláním. Nicméně lesní inženýři jsou i u nás dodnes jedni z nejlep-

ších pracovníků státní správy ochrany přírody a složek životního prostředí, a to díky svému všestrannému a manažersky zaměřenému vzdělání, které jim umožňuje řešit problémy tam, kde je specialisté z jiných oborů spíše způsobují.

Druhý zdroj vzniku současného lesnického konceptu můžeme hledat v začátcích vývoje industriální společnosti. Dřevo jako hlavní stavební a energetický materiál se brzy stalo silně nedostatkovým, extenzivně exploatovaným materiálem, jeho všestranné využívání bylo příčinou rozsáhlé degradace a devastace lesů a krajiny v celé Evropě. Potřeba obnovit tento zdroj vedla ke vzniku profese, která spojovala nároky na zakládání, ochranu a pěstování lesů, a tedy značné biologické znalosti s nutností stavby objektů na přístupnosti porostů, těžební práce a technická zařízení spojená s využíváním zdrojů dříví. Samozřejmou schopností bylo i využívání dříví a obchodování s ním, tudíž značný ekonomicko-sociální fundament. Přísná ochrana lesa proti přírodním a antropogenním faktorům byla stále součástí činnosti lesníků – součástí inspekčních týmů za doby francouzského ministra Jean-Baptiste Colberta býval i kat a větší personální či technologické problémy se odpovídajícím způsobem řešily přímo na místě.

Na většině soukromých, státních i velkých komunitních majetků se spojily oba proudy v současný středoevropský koncept lesníka – všestranného odborníka schopného ochrany přírody, ochrany, pěstování i využívání lesa a dřeva, provozu myslivosti a správy celé svěřené krajiny, zejména zdrojů vody. V posledních desetiletích však dochází k změnám, které jsou velké především v českých zemích. Odebírají se kompetence, odděluje se správa a hospodaření v lesích, pro celospolečenskou přitažlivost se vyčleňuje myslivost a klesá úroveň vzdělání ve všech oborech.

Současnost

V lesnictví samotném lze sledovat několik významných vývojových stupňů. Od poloviny 18. století, u nás pak zejména od počátku 19. století, převažovala tendence vytvářet hospodářské systémy založené na pěstování souborů stejnověkých, převážně jednodruhových porostů. Tato saská škola (v Sasku občas nazývaná česká) dosáhla svého cíle – vyrovnané, bezpečné a trvalé produkce (princip trvalé udržitelnosti byl formulován poprvé právě v lesnictví) za cenu zjednodušené porostní struktury. Když vyjdeme z koncepce představitele pražské lesnické školy prof. Jaromíra Čížka, lze hovořit o *industriální, mechanické fázi* lesního hospodářství.

Z nejrůznějších důvodů, k nimž patří především nedůsledné hospodaření, zanedbání péče o porosty a prodlužování obmýtí, docházelo často k destabilizaci porostů a také půdní prostředí bylo degradováno.

Od počátku 20. století se kladl důraz na pěstování porostů s pestřejší, a především přírozenější druhovou skladbou a diferencovanou věkovou strukturou. Cílem bylo zvýšit stabilitu i diverzitu lesních porostů. Více se rozšířil výběrný způsob, vznikající několik století jako alternativa stejnověkých pěstebních systémů a rozšířily se i další tzv. přírodě blízké způsoby hospodaření. Tyto tendence zesílily po polovině století. Uvedená fáze, nebo i generace lesa byla nazvána *fází biologickou*.

Zavádění a rozvoj mechanizace v lesním hospodářství vedly opět k tlakům na zjednodušení porostní struktury, aby se mohly co nejlépe využívat moderní technologie. U nás šlo od sedmdesátých let minulého století o opětovný příklon k pěstování stejnověkých monokultur s omezením pěstebních zásahů, v jiných zemích, především anglosaských, a zejména skandinávských, pak o rozvoj využívající nejmodernější technologie i biotechnologie nejen při výchově a těžbě, ale i v lesnické genetice, šlechtění a školkařství. Tuto generaci porostů lze označit jako *technologickou* a v současné době je dominantní v zemích a regionech se silným vlivem lesnicko-dřevařského sektoru a v zemích s plantážním lesnictvím.

Kromě uvedené představy o „generacích lesa a lesního hospodářství“ existují společenské snahy, především v rozvinutých zemích, o maximálním uplatnění „přírody a přírodních procesů“, o ponechání maximálních rozloh ke konzervačním účelům a vyloučení lesnického hospodaření v daných regionech.

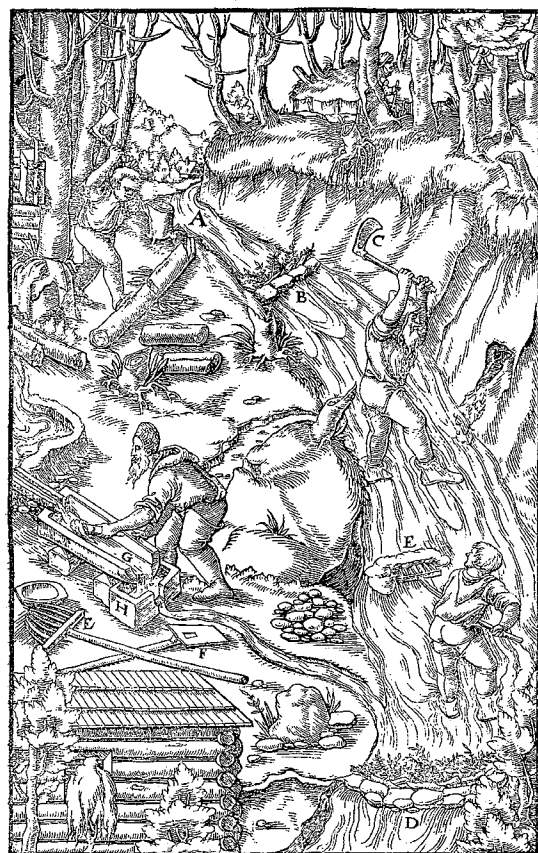
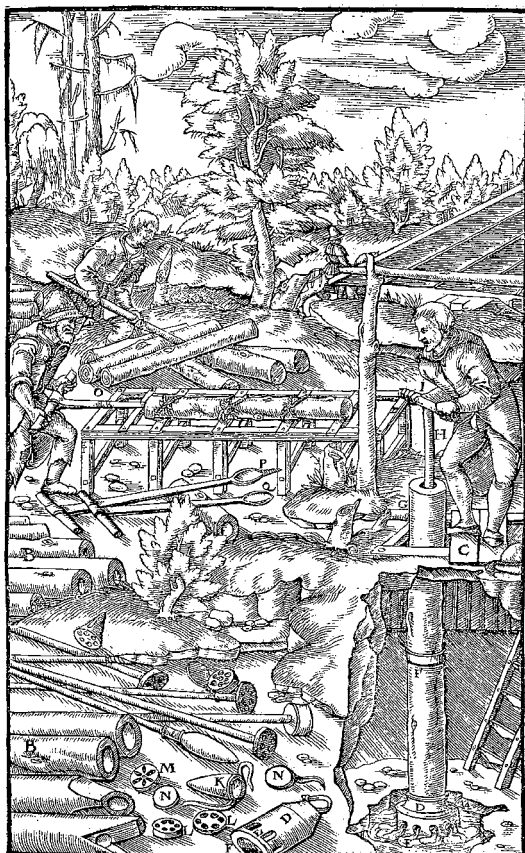
Problémem je skutečnost, že v našich lesích jsou zastoupeny porosty všech těchto generací, které je nutno obhospodařovat odpovídajícím způsobem, aby maximálně plnily požadované funkce lesa v krajině. Musíme si uvědomit, že mýtné porosty byly zakládány ještě za dob mocnářství a například dubové porosty často v době roboty. Evropská i česká

Prof. Ing. Vilém Podrázský, CSc., (*1961) vystudoval Lesnickou fakultu tehdejší VŠZ v Brně. Na katedře pěstování lesů Fakulty lesnické a dřevařské ČZU v Praze se zabývá lesnickou ekologií a pedologií.

Hans Carl von Carlowitz, který počátkem 18. století poprvé formuloval principy trvalé udržitelnosti (Nachhaltigkeit).

Při zpracování rud bylo zapotřebí velké množství dřeva. Hornictví tak vždy velmi úzce souviselo s lesnictvím a bylo často příčinou velkých devastací lesů, ale stálo i za počátky cílevědomého rozvíjení lesnictví (autor knihy – Georgius Agricola, viz Vesmír 73, 76, 1994/2).

tí lesníci jsou ve všech případech schopni se s jejich obhospodařováním dobře vypořádat – i když minění určité části aktivní společnosti je opačné – stačí jen přesně formulovat cíle hospodaření.

Budoucnost a budoucí problémy

Další vývoj lesnictví může ovlivnit řada požadavků společnosti a jejích tlaků. V českých podmínkách je patrná snaha vyloučit hospodaření na velké části lesních majetků, především státních. Typický je častý požadavek rozšířit přísně chráněná území s bezzáhahovým režimem o plochy s výskytem chráněných fenoménů (porostní strukturou, výskytem významných rostlin a živočichů), i když v chráněných lokalitách tyto fenomény stagnují či mizí. Právě způsob hospodaření byl totiž prvotní příčinou jejich výskytu či zachování. Přísná ochrana je tak značně kontraproduktivní (příkladem mohou být lužní lesy, pařeziny, horské ochranné lesy).

Objektivní skutečností však je budoucí nedostatek dřeva, který podle odhadu bude v EU velice významný od roku 2020. Dosaďadní trendy nárůstu lesní plochy, zásob a těžebních možností mají být vystřídány absolutním a výrazným deficitem dřeva jako suroviny. Také boreální jehličnatý les, zejména v eurasijské části, ztrácí svůj produkční potenciál a dovoz z tropických i subtropických zemí nahradí výpadek produkce v evropských zemích jen částečně. Nedostatek dřeva v Evropě tak může prudce zvýšit tlak na zbytky tropických lesů.

Významným fenoménem v české společnosti je záměna přírodě blízkých a přírodních lesů. Přírodě blízké způsoby hospoda-

ření směřují dříve nebo později k výběrným (jednotlivě, skupinovitě) hospodářským způsobům s poměrně náročným managementem a přísnou regulací těžby i pěstebních zásahů. To nevyhovuje ani ortodoxním ochránařům, ani podnikatelským subjektům majícím zájem na toku látek, energií a financí, ne na optimálním (pro vlastníka lesa) hospodářském a celospolečenském výsledku. Sami lesníci se tohoto termínu bojí a používají raději jiná spojení, například přírodu sledující, popřípadě napodobující lesnictví, *freestyle silviculture*. Ta již představuje vysoké profesní náročnosti a odpovědnosti, stejně jako představu ryze hospodářského lesa (a tím přírodě blízký les přes všechny ostatní atributy je) nevzbuzují.

Náš les

Mýty se týkají také stavu lesů v našich zemích. Lesy jsou prý přetěžené, ve špatném stavu, nestabilní, lesníci nejsou na výši doby. Pravda je v jednom – změněná druhová a věková struktura lesů zděděná z minulých staletí s sebou nese i nižší mechanickou a ekologickou stabilitu. Ta byla ještě navíc snížena průmyslovými imisemi – svého času byla imisní zátěž regionálně nejvyšší v Evropě, její působení dosud zcela neodeznělo. Současné klimatické extrémy zvyšují výrazně riziko kalamit, což dále zpomaluje žádoucí změny.

Přesto – plocha lesů se od r. 1930 do r. 2007 zvýšila z 2 354 000 na 2 651 000 ha, podíl hospodářských lesů klesl ze 78,2 na 75,4 % (1980–2007) a podíl listnáčů stoupl z 12,5 na 24,2 % (1950–2007). Stav lesů se tedy mění poměrně rychle, a to bez větších dotací, díky samofinancování. Mění se environmentálně přízni-

Pozn.: Příspěvek vznikl jako součást řešení projektu NAZV IG58031 Význam přírodě blízkých způsobů pěstování lesů pro jejich stabilitu, produkční a mimoprodukční funkce. Pro zájemce o vývoj českého lesnictví v číslech je zde k dispozici článek prof. V. Šimanova (Lesnická práce 88, 424, 2009/7).

vým způsobem a poměrně rychle. Vždyť ročně se obnovuje necelé 1 % lesů, včetně lesů ve vysokohorských polohách nebo lesů v luzích řek. Slabinou oboru zůstává jeho nízká aktivita v oblasti společenského působení a slabé politické zázemí. Přes veškerý význam lesů v krajině a lesnického hospodaření pro společnost (zhruba 0,8 % HDP, nepřímo pak kolem 5 %, v rámci EU 8 %) se zájem správní a politické sféry vyčerpává kolem sporu LČR a návazných odvětví. Počet lesníků je asi 10krát nižší, než pro politiky magická 4 % v naší populaci.

Jen malý krůček

V současné době stojí před lesnictvím velké dilema. Bude pokračovat v současném trendu úpadku významu v národním hospodářství a společenském životě naší země, nebo

učiní pokus vzkřísit svůj význam v hospodářském i celospolečenském prostoru? Vzdělanostní zázemí je dosud přes všechny změny v našem školství dobré a v evropském kontextu dosud spíše nadstandardní. V každém případě stojí náš obor na rozcestí – je nutno obhájit právo na život v neustále se měnících požadavcích ostatních sektorů. Lze obhájit racionální využívání přírodních obnovitelných zdrojů, jsou-li plněny všechny ostatní funkce lesa v krajině a využívány nejnovější technologie i biotechnologie. Stejně tak se při současných tlacích může lesnictví dostat na scestí – být redukováno na obor plnicí dodávky dřeva návazným odvětvím a pod přísným celospolečenským dohledem. Od obojího nás v současné době dělí jen krůček – odpovědět si musí každý lesník i nelesník zatím sám.

INZERCE 1311 A 1299

RÁDIO NA VLNĚ POHODY

MARIE ROTTROVÁ VÁS ZVE K POSLECHU ČESKÉHO ROZHLASU 2 – PRAHA

WWW.ROZHLAS.CZ/PRAHA

VKV (FM) – ÚDAJE V MHZ: BRNO 92,6 FM, ČESKÉ BUDĚJOVICE 103,7 FM, HODONÍN 107,8 FM, CHOMUTOV 94,2 FM, JESENÍK 88,7 FM, JIČÍN 106,9 FM, JIHLAVA 107,1 FM, KLATOVY 90,3 FM, KUTNÁ HORA 102,2 FM, LIBEREC 89,9 FM, NOVÉ HRADY 102,2 FM, OLOMOUC 107,2 FM, OPAVA 101,7 FM, OSTRAVA 101,9 FM, PARDUBICE 100,1 FM, PÍSEK 98,9 FM, PLZEŇ 101,7 FM, PRAHA 100,7 A 91,2 FM, SLAVONICE 103,3 FM, TRINEC 107,8 FM, ÚSTÍ NAD LABEM 98,6 FM, VALAŠSKÉ MEZIŘÍČÍ 89,9 FM, VOTICE 103,2 FM, VRBNO POD PRADĚDEM 103,6 FM, VSETÍN 102,9 FM, ZLÍN 107,7 FM, ZNOJMO 89,6 FM

SV (AM) – ÚDAJE V KHZ: ČESKÉ BUDĚJOVICE 954 AM, DOBROCHOV 954 AM, KARLOVY VARY 954 AM, LIBLICE 639 AM, MORAVSKÉ BUDĚJOVICE 1332 AM, OSTRAVA 639 AM

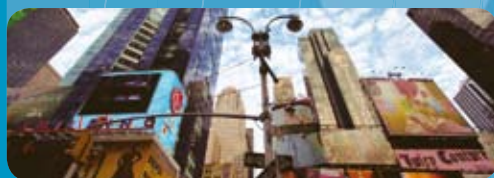
Tak kam to bude?

| STUDENT | AGENCY |

letenka

New York za **9 950 Kč***

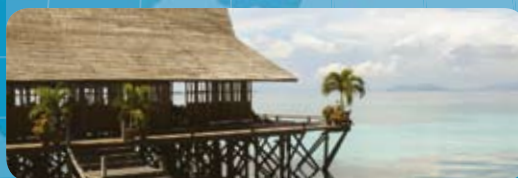
tam i zpět, včetně všech poplatků

letenka

Bangkok za **12 800 Kč***

tam i zpět, včetně všech poplatků

*ceny platné v době tisku

www.studentagency.cz

Nejlevnější letenky do celého světa ...pro každého ...v každém věku